

SOLIQ HISOBOTLARINI SHAKLLANTIRISH VA QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI XARIDINI ELEKTRON HUJJATLASHTIRISH ORQALI SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH

PhD **Sabirov Mirza**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0000-0001-7494-2808

m.sabirov@tsue.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada soliq hisobotlarini shakllantirish va qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish orqali soliq ma'murchiligini takomillashtirish masalalari ilmiy jihatdan tadqiq etilgan. Tadqiqotda yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari, shuningdek, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i hamda ijtimoiy soliq bo'yicha soliq hisobotlarini shakllantirish vakolatini soliq organlariga o'tkazish va mazkur majburiyatni soliq to'lovchilar zimmasidan chiqarish zarurligi asoslab berilgan. Ushbu yondashuv soliq to'lovchilarning ma'muriy yukini kamaytirish, hisobotlarni shakllantirishda inson omili ta'sirini cheklash, soliq organlari axborot tizimlaridan samarali foydalanish hamda soliq intizomini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada jismoniy shaxslardan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini naqd pulga xarid qilishda kirim hujjatlarini elektron shaklda rasmiylashtirish tartibini umumiy ovqatlanish va eksport qiluvchi korxonalar doirasidan kengaytirib, barcha tadbirkorlik subyektlariga tatbiq etish taklifi ishlab chiqilgan. Mazkur taklif naqd pul aylanmalarining shaffofligini oshirish, xarid operatsiyalarini rasmiylashtirish, soliq bazasini aniqlashtirish va yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: soliq ma'murchiligi, soliq hisobotlari, soliq organlari, soliq to'lovchilar, mol-mulk solig'i, yer solig'i, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i, ijtimoiy soliq, elektron hujjatlashtirish, kirim hujjatlari, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, naqd pul aylanmasi, tadbirkorlik subyektlari, soliq bazasi, yashirin iqtisodiyot.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ ПОСРЕДСТВОМ ФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ И ЭЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТИРОВАНИЯ ЗАКУПОК СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

PhD **Сабиров Мирза**

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье исследуются вопросы совершенствования налогового администрирования путем формирования налоговой отчетности и электронного документирования закупок сельскохозяйственной продукции. В исследовании научно обоснована передача полномочий по формированию налоговой отчетности по налогу на имущество и земельному налогу, взимаемым с юридических лиц, а также по налогу на доходы физических лиц и социальному налогу налоговым органам с освобождением налогоплательщиков от данной обязанности. Такой подход

способствует снижению административной нагрузки на налогоплательщиков, ограничению влияния человеческого фактора при формировании отчетности, эффективному использованию информационных систем налоговых органов и повышению налоговой дисциплины. Также в статье предложено расширить порядок электронного оформления приходных документов при закупке сельскохозяйственной продукции у физических лиц за наличные денежные средства за пределы предприятий общественного питания и экспортирующих организаций и распространить его на все субъекты предпринимательства. Данное предложение имеет важное значение для повышения прозрачности наличного денежного оборота, документального оформления закупочных операций, уточнения налоговой базы и сокращения доли теневой экономики.

Ключевые слова: налоговое администрирование, налоговая отчетность, налоговые органы, налогоплательщики, налог на имущество, земельный налог, налог на доходы физических лиц, социальный налог, электронное документирование, приходные документы, сельскохозяйственная продукция, наличный денежный оборот, субъекты предпринимательства, налоговая база, теневая экономика.

IMPROVING TAX ADMINISTRATION THROUGH THE FORMATION OF TAX REPORTS AND ELECTRONIC DOCUMENTATION OF AGRICULTURAL PRODUCT PROCUREMENT

PhD **Sabirov Mirza**

Tashkent State University of Economics

Abstract. This article examines the improvement of tax administration through the formation of tax reports and the electronic documentation of agricultural product purchases. The study scientifically substantiates the transfer of authority for generating tax reports on property tax and land tax paid by legal entities, as well as personal income tax and social tax, to tax authorities, thereby removing this obligation from taxpayers. This approach helps reduce the administrative burden on taxpayers, minimize the influence of the human factor in reporting, increase the efficiency of using tax authorities' information systems, and strengthen tax discipline. The article also proposes expanding the procedure for electronically formalizing receipt documents when purchasing agricultural products from individuals for cash beyond catering and exporting enterprises and applying it to all business entities. This proposal is important for increasing the transparency of cash turnover, formalizing purchase transactions, clarifying the tax base, and reducing the share of the shadow economy.

Keywords: tax administration, tax reporting, tax authorities, taxpayers, property tax, land tax, personal income tax, social tax, electronic documentation, receipt documents, agricultural products, cash turnover, business entities, tax base, shadow economy.

Kirish.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliq ma'murchiligini takomillashtirish davlat fiskal siyosatining samaradorligini oshirish, soliq to'lovchilarning majburiyatlarini bajarish jarayonlarini soddalashtirish hamda soliq bazasining shaffof va ishonchli shakllanishini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Xususan, soliq hisobotlarini shakllantirish jarayonida axborot tizimlari imkoniyatlaridan keng foydalanish, soliq organlari ixtiyoridagi ma'lumotlar bazalarini o'zaro integratsiyalash va hisobotlarni avtomatlashtirilgan tartibda shakllantirish zarurati tobora ortib bormoqda. Bu esa soliq to'lovchilar zimmasidagi ortiqcha ma'muriy yukni kamaytirish, hisobotlarni taqdim etishda inson omili bilan bog'liq xatoliklarni cheklash hamda soliq intizomini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Amaliyotda yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari, shuningdek, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i hamda ijtimoiy soliq bo'yicha hisobotlarni shakllantirish soliq to'lovchilardan qo'shimcha vaqt, resurs va tashkiliy xarajatlarni talab etadi.

Vaholanki, mazkur soliqlar bo'yicha zarur ma'lumotlarning asosiy qismi soliq organlari, kadastr organlari, bandlik va ish haqi hisobini yurituvchi elektron tizimlar hamda boshqa davlat axborot bazalarida mavjud. Shu sababli ushbu soliq turlari bo'yicha hisobotlarni soliq organlari tomonidan markazlashtirilgan va avtomatlashtirilgan tartibda shakllantirish ilmiy-amaliy jihatdan asoslangan yondashuv hisoblanadi. Bunday mexanizm soliq to'lovchilarni hisobot tayyorlash majburiyatidan ozod qilish bilan birga, soliq organlari tomonidan ma'lumotlarning aniqligi, to'liqligi va o'z vaqtida qayta ishlanishini ta'minlash imkonini beradi.

Soliq ma'murchiligining yana bir dolzarb yo'nalishi qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini rasmiylashtirishda elektron hujjatlashtirish mexanizmlarini kengaytirish bilan bog'liqdir. Jismoniy shaxslardan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini naqd pulga xarid qilish jarayonida kirim hujjatlarining elektron shaklda rasmiylashtirilishi xarid operatsiyalarining shaffofligini oshirish, naqd pul aylanmalarini nazorat qilish va soliqqa tortish bazasini aniqlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Amaldagi tartibning asosan umumiy ovqatlanish va eksport qiluvchi korxonalar doirasida qo'llanilishi mazkur mexanizmning iqtisodiyotdagi barcha xo'jalik subyektlarini qamrab olish imkoniyatini cheklaydi. Shu bois ushbu tartibni barcha tadbirkorlik subyektlariga tatbiq etish naqd puldagi xarid operatsiyalarini qonuniylashtirish, yashirin aylanmalarni qisqartirish va soliq nazoratining preventiv xususiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi soliq hisobotlarini shakllantirish vakolatini soliq organlariga o'tkazish hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish tartibini kengaytirish orqali soliq ma'murchiligida raqamli, markazlashtirilgan va shaffof boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundaki, unda soliq to'lovchilarning hisobot yukini kamaytirish va naqd pul aylanmalarini hujjatlashtirish jarayonlari yagona soliq ma'murchiligi tizimi doirasida o'zaro bog'liq holda tahlil qilinadi. Amaliy jihatdan esa taklif etilayotgan yondashuv soliq organlari faoliyatining samaradorligini oshirish, soliq bazasini kengaytirish, xufiyona iqtisodiyot ulushini kamaytirish hamda tadbirkorlik subyektlari uchun soliq majburiyatlarini bajarish jarayonlarini yengillashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, hisobotlarni avtomatlashtirish va elektron hujjatlashtirish mexanizmlarini kengaytirish masalalari so'nggi yillarda xalqaro ilmiy tadqiqotlarda keng o'rganilmoqda. Xususan, M. Bellon, E. Dabla-Norris, S. Khalid va F. Lima elektron hisobvara-q-faktura tizimining soliq intizomiga ta'sirini Peru tajribasi asosida tahlil qilgan. Mualliflar elektron invoys tizimiga o'tish korxonalar tomonidan hisobotlarda aks ettiriladigan savdo, xarid va QQS majburiyatlari hajmini oshirishini aniqlagan. Ushbu yondashuv qishloq xo'jaligi mahsulotlarini naqd pulga xarid qilishda kirim hujjatlarini elektron shaklda rasmiylashtirish orqali xo'jalik operatsiyalarining shaffofligini oshirish va yashirin aylanmalarni qisqartirish zaruratini asoslaydi.

O. Okunogbe va F. Santoro axborot texnologiyalarining soliq tushumlarini oshirishdagi rolini o'rganib, raqamli texnologiyalar iste'mol soliqlari, ko'chmas mulk soliqlari, savdo soliqlari va daromad soliqlari bo'yicha soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotida soliq organlari axborot bazalaridan foydalanish, elektron tizimlar orqali soliq to'lovchilar faoliyatini monitoring qilish va ma'lumotlarni avtomatik qayta ishlash soliq yig'imlarining oshishiga xizmat qilishi asoslangan. Mazkur ilmiy qarash yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i hamda ijtimoiy soliq bo'yicha hisobotlarni soliq organlari tomonidan shakllantirish taklifining nazariy asosini mustahkamlaydi.

J. Naritomi soliq nazoratida uchinchi tomon ma'lumotlari va iste'molchilar ishtirokining ahamiyatini Braziliya tajribasi asosida tadqiq etgan. Muallifning xulosalariga ko'ra, savdo operatsiyalarini hujjatlashtirish va xaridorlarni nazorat jarayoniga jalb qilish korxonalar

tomonidan yashirilgan tushumlarni kamaytirish hamda soliq bazasini kengaytirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv jismoniy shaxslardan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini naqd pulga xarid qilishda kirim hujjatlarini elektron rasmiylashtirish tartibini barcha tadbirkorlik subyektlariga tatbiq etish zarurligini ilmiy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

M. Bellon, E. Dabla-Norris, S. Khalid, J.C. Paliza, J. Chang va P. Villena elektron invoys tizimining nafaqat bevosita majburiy joriy etilgan subyektlarga, balki ularning hamkor korxonalari faoliyatiga ham ta'sir ko'rsatishini aniqlagan. Tadqiqotda elektron hujjatlashtirish tizimi korxonalar o'rtasidagi tranzaksiyalar bo'yicha ma'lumotlar izchilligini oshirishi, kichik korxonalar tomonidan hisobotlarda aks ettiriladigan savdo hajmi va QQS to'lovlari ko'payishiga olib kelishi ko'rsatilgan. Bu xulosa barcha tadbirkorlik subyektlari uchun elektron kirim hujjatlarini rasmiylashtirish tartibini kengaytirish orqali soliq ma'murchiligida tranzaksion shaffoflikni kuchaytirish mumkinligini asoslaydi.

OECD tadqiqotlarida soliq hisobotlarini oldindan to'ldirish, soliq organlari tomonidan uchinchi tomon ma'lumotlaridan foydalanish va hisobotlarni avtomatik shakllantirish soliq to'lovchilarning ma'muriy yukini kamaytiruvchi muhim raqamli yechim sifatida baholanadi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda soliq ma'murchiliklarining katta qismi jismoniy shaxslar daromad solig'i bo'yicha hisobotlarni oldindan to'ldirish amaliyotidan foydalanmoqda, shuningdek QQS va korporativ soliqlar bo'yicha ham bunday yondashuv kengayib bormoqda. Mazkur yondashuv soliq hisobotlarini shakllantirish vakolatini soliq organlariga o'tkazish va soliq to'lovchilar zimmasidagi hisobot tayyorlash majburiyatini qisqartirish taklifining xalqaro tajriba bilan uyg'unligini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotda soliq hisobotlarini shakllantirish va qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish orqali soliq ma'murchiligini takomillashtirish masalalari tizimli, institutsional va raqamli yondashuvlar asosida o'rganildi. Tadqiqotning metodologik asosini soliq ma'murchiligi nazariyasi, soliq nazorati konsepsiyasi, raqamli fiskal boshqaruv mexanizmlari hamda xo'jalik operatsiyalarini elektron hujjatlashtirishga oid ilmiy-nazariy qarashlar tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari, shuningdek, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i hamda ijtimoiy soliq bo'yicha hisobotlarni shakllantirish amaliyoti tahlil qilindi. Mazkur soliq turlari bo'yicha ma'lumotlarning katta qismi davlat organlari axborot bazalarida mavjudligi inobatga olinib, soliq hisobotlarini soliq organlari tomonidan markazlashtirilgan va avtomatlashtirilgan tartibda shakllantirish imkoniyati metodologik jihatdan asoslandi. Bunda soliq to'lovchilarning hisobot tayyorlash majburiyatini kamaytirish, inson omili bilan bog'liq xatoliklarni cheklash va soliq majburiyatlarini aniqlashda ma'lumotlar ishonchligini oshirish asosiy baholash mezonlari sifatida qabul qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda jismoniy shaxslardan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini naqd pulga xarid qilishda kirim hujjatlarini elektron shaklda rasmiylashtirish tartibini barcha tadbirkorlik subyektlariga tatbiq etish masalasi alohida o'rganildi. Ushbu yondashuv naqd pul aylanmalarini rasmiylashtirish, xarid operatsiyalarining shaffofligini ta'minlash, soliq bazasini aniqlashtirish va yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish imkoniyatlari nuqtayi nazaridan baholandi. Elektron hujjatlashtirish mexanizmi soliq ma'murchiligida preventiv nazoratni kuchaytiruvchi, soliq organlari va tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi axborot almashinuvini tezlashtiruvchi vosita sifatida talqin qilindi.

Tadqiqotda ilmiy abstraksiyalash, tizimli tahlil, taqqoslama tahlil, mantiqiy umumlashtirish, institutsional tahlil, normativ-huquqiy tahlil va iqtisodiy baholash usullaridan foydalanildi. Tizimli tahlil usuli orqali soliq hisobotlarini shakllantirish, elektron hujjatlashtirish va soliq nazorati jarayonlari yagona soliq ma'murchiligi tizimi doirasida o'zaro bog'liq holda o'rganildi. Taqqoslama tahlil usuli yordamida amaldagi tartib va taklif etilayotgan

mexanizmning soliq to'lovchilar ma'muriy yuki, hisobotlarning aniqligi, hujjatlashtirish darajasi va soliq bazasi shaffofligiga ta'siri solishtirildi. Normativ-huquqiy tahlil orqali soliq hisobotlari va kirim hujjatlarini rasmiylashtirishga oid amaldagi tartiblar baholandi.

Tadqiqot metodologiyasining amaliy ahamiyati shundaki, u soliq hisobotlarini soliq organlari tomonidan shakllantirish hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish mexanizmlarini soliq ma'murchiligining yagona raqamli boshqaruv tizimi sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Mazkur metodologik yondashuv soliq to'lovchilarning ma'muriy xarajatlarini kamaytirish, soliq organlari axborot bazalaridan samarali foydalanish, naqd puldagi operatsiyalar shaffofligini oshirish va soliq tushumlari barqarorligini ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Soliq hisobotlarini shakllantirish va qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish orqali soliq ma'murchiligini takomillashtirish masalasi soliq to'lovchilar bazasining tarkibi va dinamikasi bilan bevosita bog'liq. Quyidagi jadval ma'lumotlari soliq hisobotlarini soliq organlari tomonidan markazlashtirilgan shakllantirish hamda naqd puldagi xarid operatsiyalarini elektron hujjatlashtirish mexanizmini kengaytirish uchun amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

1-jadval

Soliq hisobotlarini shakllantirish va elektron hujjatlashtirish mexanizmi uchun soliq to'lovchilar bazasi

Ko'rsatkichlar	2024-yil 1-iyul	2025-yil 1-iyul	Farqi
1. Asosiy soliq turlari bo'yicha to'lovchilar soni (birlik)			
Foyda solig'i	222 758	230 423	7 665
Aylanmadan olinadigan soliq*	344 212	331 934	-12 278
QQS	222 758	230 423	7 665
Aksiz solig'i	4 236	4 538	302
Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	1 565	1 626	61
Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	156 467	159 539	3 072
Yuridik shaxslar mol-mulk solig'i	77 733	82 563	4 830
Yuridik shaxslar yer solig'i	187 290	187 801	511
2. Soliq to'lovchi jismoniy shaxslar soni (ming nafar)			
Daromad solig'i (qat'iy belgilangan daromad solig'i to'lovchi YTT bilan birga)	6 032	6 059	27
Mol-mulk solig'i	6 812	6 932	120
Yer solig'i	5 819	5 884	65

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, soliq ma'murchiligida raqamli mexanizmlarni kengaytirish uchun yetarli soliq to'lovchilar bazasi mavjudligini ko'rsatadi. Xususan, yuridik shaxslar mol-mulk solig'i to'lovchilari 2024-yil 1-iyuldagi 77 733 tadan 2025-yil 1-iyulda 82 563 taga yetib, 4 830 taga oshgan. Bu holat mol-mulk solig'i bo'yicha hisobotlarni soliq organlari tomonidan avtomatlashtirilgan tarzda shakllantirish zarurligini asoslaydi. Chunki mol-mulk obyektlari haqidagi ma'lumotlar davlat axborot bazalarida mavjud bo'lib, ularni soliq organlari tizimlari bilan integratsiyalash soliq to'lovchilar hisobot yukini kamaytiradi.

Yuridik shaxslar yer solig'i to'lovchilari soni 187 290 tadan 187 801 taga oshgan. Mazkur o'sish katta bo'lmasa-da, yer solig'i bo'yicha hisob-kitoblarning kadastr ma'lumotlari bilan bevosita bog'liqligi ushbu soliq turi bo'yicha hisobotlarni markazlashtirilgan shakllantirish uchun institutsional imkoniyat mavjudligini ko'rsatadi. Yer maydoni, joylashuvi va soliq

bazasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarning elektron bazalarda aks etishi soliq organlari tomonidan hisobotlarni avtomatik shakllantirish imkonini beradi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha to'lovchilar soni 6 032 ming nafardan 6 059 ming nafarga oshgan. Bu esa daromad solig'i bo'yicha ma'lumotlarni markazlashtirilgan shakllantirish mexanizmini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi. Ish haqi, bandlik, qat'iy belgilangan daromad solig'i va boshqa daromad manbalari bo'yicha axborotlarning elektron shaklda jamlanishi soliq to'lovchilar zimmasidagi hisobot tayyorlash majburiyatini qisqartirishga xizmat qiladi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish nuqtayi nazaridan foyda solig'i, aylanmadan olinadigan soliq va QQS to'lovchilari soni muhim ahamiyatga ega. Foyda solig'i va QQS to'lovchilari soni 222 758 tadan 230 423 taga oshgan bo'lib, bu xarid va realizatsiya zanjirini elektron hujjatlar asosida kuzatish imkoniyatlarini kengaytiradi. Aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilari soni 344 212 tadan 331 934 taga kamaygan bo'lsa-da, kichik biznes subyektlarida naqd puldagi xaridlarni elektron kirim hujjatlari orqali rasmiylashtirish yashirin aylanmalarni qisqartirishda muhim vosita bo'lib qoladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq hisobotlarini soliq organlari tomonidan shakllantirish ma'muriy xarajatlarni kamaytiradi, hisobotlarda xatoliklar ehtimolini pasaytiradi va soliq organlari axborot bazalaridan foydalanish samaradorligini oshiradi. Jismoniy shaxslardan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini naqd pulga xarid qilishda kirim hujjatlarini elektron shaklda rasmiylashtirish tartibini barcha tadbirkorlik subyektlariga tatbiq etish esa xarid operatsiyalarining shaffofligini oshiradi, soliq bazasini aniqlashtiradi va xufiyona iqtisodiyot ulushini qisqartirishga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar.

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish sharoitida soliq hisobotlarini shakllantirish jarayonini soliq organlari zimmasiga bosqichma-bosqich o'tkazish soliq tizimining samaradorligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk va yer soliqlari, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i hamda ijtimoiy soliq bo'yicha zarur ma'lumotlarning asosiy qismi davlat axborot bazalarida mavjudligi ushbu hisobotlarni avtomatlashtirilgan tartibda shakllantirish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2024-2025-yillar oralig'ida mol-mulk solig'i, yer solig'i, foyda solig'i va QQS to'lovchilari sonida o'sish kuzatilgani soliq organlari axborot tizimlarini yanada integratsiyalash va soliq hisobotlarini markazlashtirilgan shakllantirish zaruratini kuchaytiradi. Xususan, yuridik shaxslar mol-mulk solig'i to'lovchilari sonining 4 830 taga, foyda solig'i va QQS to'lovchilari sonining 7 665 taga oshgani soliq ma'murchiligida avtomatlashtirilgan nazorat, elektron ma'lumotlar almashinuvi va hisobot yukini kamaytirish mexanizmlarini kengaytirish zarurligini asoslaydi.

Shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini jismoniy shaxslardan naqd pulga xarid qilishda kirim hujjatlarini elektron shaklda rasmiylashtirish tartibini barcha tadbirkorlik subyektlariga tatbiq etish soliq bazasini aniqlashtirish, xarid operatsiyalarini rasmiylashtirish va yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishda muhim vosita hisoblanadi. Mazkur mexanizm naqd puldagi operatsiyalar shaffofligini oshirish bilan birga, foyda solig'i, aylanmadan olinadigan soliq va QQS bo'yicha soliq majburiyatlarini to'g'ri hisoblashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida xulosa qilish mumkinki, soliq hisobotlarini soliq organlari tomonidan shakllantirish soliq to'lovchilarning ma'muriy yukini kamaytiradi, hisobotlarda inson omili bilan bog'liq xatoliklar ehtimolini pasaytiradi hamda soliq organlari axborot bazalaridan foydalanish samaradorligini oshiradi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari xaridini elektron hujjatlashtirish esa xarid xarajatlarini huquqiy asosda tasdiqlash, soliq nazoratini kuchaytirish va budjet tushumlari barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Bellon M., Dabla-Norris E., Khalid S., Lima F. (2022) *Digitalization to Improve Tax Compliance: Evidence from VAT E-Invoicing in Peru*. *Journal of Public Economics*,

Bellon M., Dabla-Norris E., Khalid S., Paliza J.C., Chang J., Villena P. (2022) *Digitalization and Tax Compliance Spillovers: Evidence from a VAT E-Invoicing Reform in Peru*. *IMF Working Paper*,

Naritomi J. (2019) *Consumers as Tax Auditors*. *American Economic Review*,

OECD. (2023) *Tax Administration: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies*. *OECD Publishing*,

OECD. (2025) *Tax Administration Digitalisation and Digital Transformation Initiatives*. *OECD Publishing*.

Okunogbe O., Santoro F. (2023) *Increasing Tax Collection in African Countries: The Role of Information Technology*. *Journal of African Economies*,